

Uporaba "Križevačkih štatuta"

Prva točka "Križevačkih štatutov" kaže da nema veseloga horvatskoga bratstva ili pajdaštva brez kupice vinca. Dakle, tamo gdje nema vinske kapljice i veseloga pajdaštva tamo ne mogu u uporabu doći ni "Križevački štatuti".

"Štatuti" su se najčešće primjenjivali u domaćim društvima. Ne smijemo zaboraviti da su naši preci živjeli nekad u velikim obiteljskim zadrugama gdje se njegovala pobratimska društvenost, da je bilo raznih obrtničkih udruženja i raznih drugih pajdašija. Jedno od najstarijih za koje imamo i pisane dokumente je društvo "PINTA", osnovano 1695 godine u Vidovcu, zagorskom dvorcu grofova Patačić, u kojem su se okupljali velikaši, banovi, biskupi, generali i drugi plemići. No, društva su se okupljala i u običnoj kući pri nekoj važnijoj zgodi kao što je rođenje djeteta, svatovi i slično. U svakom takvom društvu na čelu je obavezno morao biti stoloravnatelj. On je samo jedan od propisanih starješina pri stolu koje ćemo kasnije pobrojati. Stoloravnatelj je vrlo časna služba, a može ju obavljati ona osoba koja se dokazala kod vinsko-pajdaških veselica. Stoloravnatelj mora biti duhovit, sipati dosjetke kao iz rukava, mora biti rječit i naravno - dobro poznavati "Štatute". Uostalom, o tome nam govori najbolje jedana pjesmica objavljena u "Križevačkim štatutima". Ona kaže:

**"Ravnateljem biti zato treba dar,
smeh, a i šala to su njegov par.
Puno mu je piti, v pajdaštvu vodit reč
dobre volje biti, priznanje si steč.
Štatute mu je znati svu njihovu vlast,
i regule poznati koje daju čast.
Govorit mu je puno i vodit pjesmu bar
ravnateljem biti zato treba dar!"**

Činovnici ili pomagači stoloravnateljevi su oberfiškuš, jedan ili dva fiškuša (fiškuš – vinotoč(a); u pijankama po tzv. križevačkim štatutima osoba koja se ima brinuti da čaše budu uvijek pune.), popevač ili kantuš-minister, govorač, čuturaš, barilonosec ili peharnik te vunbacitelj.

Oberfiškuš određuje da li će se čaše ispijati do kraja ili ne i prvi je pomagač stoloravnateljov. On mora strogo paziti da se sve naredbe stoloravnateija točno izvršavaju, a sam može dati kaznu stoloravnatelju ak se ne drži reda i pravic po "Križevačkim statutima". Kazna ili štrof bila je obično ispijanje kupice do dna, a o štrofanju ćemo također nešto reći.

Fiškuš pazi da svaki pajdaš ili pajdašica ima svoju kupicu u kojoj mora biti navek onoliko vina koliko odredi stoloravnatelj. On nemre nikoga štrofati, ali zato mora svaki uočeni prijestup prijaviti stoloravnatelju.

Popevač mora voditi svaku pjesmu koju odredi oberfiškuš. Ovu funkciju more obavljati i koja pajdašica.

Govorač je ona osoba koja spelava govorcancije. Svaku izrečenu zdravicu stoloravnatelja on mora popratiti cifrastim riječima, a ako bi kao stoloravnatelj bila osoba koja zna održati lijepi govor onda služba govorača i nije potrebna.

Čuturaš ili **peharnik** ima funkciju dvoriti kod stola. On je obično imao ručnik oko vrata da ga svi lakše prepoznaju, a izvršavao je samo one odredbe koje su došle od stoloravnatelja ili oberfiškuša.

Vunbacitelj bila je vrlo odgovorna funkcija. Nju je obavljala osoba jaka i odlučna. Kako se u svakom pajdaštvu nađe tvrdokornih osoba koje se ogrješuju o odredbe stoloravnatelja, pa ni nakon štrofanja ne poboljšaju svoje ponašanje - vunbacitelj ih odstranjuje od stola i od društva. Da bi i on bio lakše uočljiv njemu su pajdašice vezale na lijevu nadlakticu crvenu maramu.

Svaka nepokornost plaćala se štrofom. Statuti propisuju pet vrsti štrofov:

1. štrof sa suhim vinom
2. štrof s pomešanim vinom
3. štrof s mrzлом ili mlakom vodom
4. štrof na drugom mestu
5. slatki štrof

Vjerujem da su ove tri kazne jasne, no objasniti ćemo što znači štrof na drugom mestu. Naime, po izricanju toga štrofa dotična osoba je morala otići od pajdaškoga stola na mjesto koje odredi stoloravnatelj i tamo biti tako dugo sam i bez kupice vina dok se god ne bi spokorio. Kad bi se vratio za stol obično ga je dočekala vesela popevka koja je govorila ovako:

**"Došel jesi bratec dragi
nazaj vu naš krug
Budi dober - ostani navek
Verni ti naš drug.
Nemoj grešit nigdar više
da ne peš za stol,
samom biti brez pajdašov
to je velka bol!"**

A slatki štrof odnosio se samo na pajdašice koje su u ime tog štrofa mogle "levoga i desnoga pajdaša za stolom kušnuti". Ako je prekršaj veći to i ovih kušlecov može biti veći broj.

No sve se ove spelancije kod stola ne bi mogle odvijati bez kućedomaćina koji je primio društvo pod svoj krov. On određuje stoloravnatelja i drži prigodnu zdravicu, a poslije se i njemu samome u čast drži zdravica.

Križevački statuti poznaju 4 vrste pajdaša.

1. **stari pajdaši** - to su oni koji su već više puta bili pri istom stolu. Najmanje su morali biti 6 puta u istoj hiži.
2. **mladi pajdaši** - to su oni koji rjeđe dolaze i nisu bili 6 puta u istom društvu
3. **pajdašice** - to su predstavnice ljepšeg spola i kao ukras one su dobro došle u svako društvo
4. **pridošlice** - su oni gositi koji dođu na poziv domaćina ili su došli s kojim drugim pozvanim pajdašom ili pajdašicom

O svemu tome tko je bio nazočan i što se sve radilo pri takvoj pajdašiji imalo se zapisati u

HIŽNI PROTOKOL. To je bila knjiga u kojoj se sve pobrojalo, od podataka tko je sve ispio bilikum i tko je time postao hižni prijatelj, do drugih važnih podataka u kući kao što su rođenje, ženidba ili smrt kojega člana familije. Tu se zapisivalo kako je rodilo na gospodarstvu, kakva je bila berba, koliko se sprešalo mošta i slično. Hižni protokol čuvao se na posebnom mjestu, obično u ladici pod ključem kao najvažnija knjiga u svakoj kući.

Pri domaćem pajdaškom stolu ne smije sjediti ni jedna osoba koja nije ispila bilikum. Naziv bilikum dolazi od njemačke riječi willkommen. Iskrivljujući izvorni oblik nastala je riječ bilikum koju obično većina ljudi povezuje s

dvostrukom posudom. Tako se onda za vrč koji je obično sastavljen od tri dijela kaže trilikum što je potpuno neispravno jer riječ trilikum ne znači ništa. Bilikum je, dakle, bila svaka posuda iz koje se pila zdravica u čast dolaska u nečiju kuću. Najpoznatiji su bilikumi trodijelni na kojima je obično pisalo Čeh, Leh i Meh, a bilikum je mogla biti i najobičnija kupica. Da je ispijanje bilikuma bilo važno potvrđuje i činjenica da se takav podatak morao odmah unesti u "hižni protokol".

Pri kraju ovog prikaza o "Križevačkim statutima" treba reći da su ovdje dane samo one najosnovne značajke koje određuju temeljni karakter Štatuta. Nismo čitali četrdesetak ili šezdesetak članaka štatuta koji kao i svaki pravilnik u detalje propisuje obaveze svih pripadnika jedne pajdašije jer to i nije toliko važno. Samo utvrđivanje tih pravila govori dosta da je na križevačkom području druženje uz vino i pun stol bila ne tako rijetka pojava te da su kroz "Štatute" Križevci pronijeli glas o sebi kao gostoljubivom gradu u kojem se moglo dobro zabaviti, u kojem se njegovalo prijateljstvo i svaka druga pajdašija, veličala domovina kroz obavezne zdravice njoj u čast i cijenio ljepši spol koji je nadahnjivao mnoge govornike da izgovore cifraste riječi i svim krasoticama u čast. Križevački štatuti zato su ogledalo karaktera grada Križevaca koji ga najbolje ocrtavaju kroz njegovu povijest i običaje.

Mnogi stanovnici naše domovine Hrvatske čuli su za Križevce upravo preko "Križevačkih štatuta", a ovih nekoliko ispisanih stranica neka budu poziv svima da se ta pravila i nadalje primjenjuju u svakom veselom društvu kao najbolja garancija da će im gosti otići kući veseli i zadovoljni.

Uz Križevačke štatute postoje i mnoge sačuvane predaje kao i sačuvane književne obrade starih vinskih zapovijedi, koje nam jasno govore, da ne postoji vino samo zato da bude "puna glava", pa radi toga donosimo neke od njih:

U zimi se pije, kad su hladni dani: da se tijelo ugrije.

U ljeti se pije, kad je vrućina: da se tijelo rashladi.

Za sumornog vremena, pije se: da se život razvedri.

Za vedrog vremena, pije se: jer je čovjek raspoložen.

Kad se teško radi, pije se: da čovjek dobije snage.

Kad se nema posla, pije se: da si čovjek prikrati vrijeme.

U žalosti i ljutini, pije se: da čovjek ljutinu i žalost ublaži.

U radosti, pije se: da se čovjek još više proveseli.

U hrđavim prilikama, pije se: da se čovjek utješi.

U dobrim prilikama, pije se: jer čovjek na ničemu ne oskudjeva.

U žeđi, pije se: da se žeđa ugasi.

U gladu, pije se: da se glad utiša.

Poslije prekomjernog pića pije se: da se čovjek iz liječi i popravi.

Poslije dobrog jela pije se: da se jelo lakše probavi.

A kako treba piti?

UVIJEK S PAMEĆU, TRIJEZNO I NE PREKOMJERNO.

Svako društvo može da se zabavlja ugodno, umjereno i trezveno, ako u tom društvu postoji red ili nekakav program same zabave. U svakom slučaju Križevački statuti predstavljaju traženi redosljed za lijepu, ugodnu i trezvenu zabavu. Gdje se poštuju Križevački statuti tamo uvijek odjekuje veselje, ljubav i sloga. Zato nije čudo što su Križevački statuti cijenjeni i voljeni u svakom domu. Osim u gradu Križevcima, običaj Križevačkih statuta poprimili su mnogi domovi i "kleti" u ostalim našim gradovima i mjestima, pa sa ponosom ističu ovaj naš stari narodni običaj.

VJERUJEMO DA ĆE OVIM STRANICAMA BITI JOŠ VIŠE PRIJATELJA ZABAVE PO KRIŽEVAČKIM ŠTATUTUTIMA, SA ŽELJOM DA SE SAČUVAJU TI LIJEPI OBIČAJI I PRENOSE NA NAŠA POKOLJENJA.